

Сидоренко В.В. Психолого-педагогічний супровід неперервного підвищення кваліфікації вчителя української мови та літератури в умовах трансформації освіти / В.В. Сидоренко // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір». – Луганськ. – 2010. – № 22(209). – листопад. – С. 71-79.

УДК 378.14:811.161.2

В.В. Сидоренко

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД НЕПЕРЕРВНОГО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Зростання темпів розвитку призводить до скорочення циклів оновлення знань... Це створює принципово інші умови взаємодії науки і освіти, ставлячи перед освітою завдання забезпечення процесу безперервної та інтенсивної професійної підготовки...
Бизнес-образование: специфика, программы. – М., 2004. – С. 150

Упроваджуючи в практичну площину оновлений нормативно-методичний пакет рекомендацій щодо викладання предмету «Українська мова та література», учитель-словесник працює в умовах реалізації компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та соціокультурного підходів, орієнтується на зміст загальнодержавних і регіональних освітнянських програм щодо впровадження діалогічно-екзистенційних методів навчання, проведення моніторингу якості мовної освіти, забезпечення ціннісно-зорієнтованого простору як для власного сталого саморозвитку й самовдосконалення, так і учнів із проекцією на одержання гарантованих навчальних досягнень тощо. Перспективні завдання мовно-літературної освіти спроможний зреалізувати обізнаний, конкурентноспроможний фахівець, який має належний рівень сформованості знань, умінь, філологічних і педагогічних здібностей, необхідних для якісного, кваліфікованого проведення проектно-конструкторської, аналітико-прогностичної, процесуальної діяльності на технологічному рівні, володіє вміннями самотворення, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. З урахуванням суспільних вимог до вчителя-словесника й видозміною світоглядної парадигми модернізовано **ціннісні й стратегічні орієнтири системи післядипломної педагогічної освіти** як глобального інституту соціалізації та спрямовано на створення **якісної системи неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників**, що відповідає європейським освітнім стандартам та найкращим вітчизняним традиціям; підготовку кадрів до активної професійно-компетентної інноваційно-творчої роботи в умовах глобалізації, демократизації та інформатизації; **здійснення науково-методичного супроводу інноваційної діяльності педагога**,

спроєктованої на розширення й поглиблення знань, умінь, підвищення рівня мовно-літературної, мовленнєвої, соціолінгвальної та ін. компетенцій; моделювання індивідуальної програми самотворення і самореалізації особистості на всіх фазах неперервного навчання тощо. Професійно-особистісний розвиток вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти на засадах **андрагогічного, компетентнісного й особистісно зорієнтованого підходів** означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, підсилення практичної спрямованості навчання, зокрема предметно-професійного аспекту, акцентування уваги на якісних результатах процесу навчання не як суми ЗВУ, а здатності вчителя-словесника творчо розв'язувати життєві й професійні завдання, нестандартно діяти в різних ситуаціях, забезпечення активізації механізмів загального та професійного самотворення, урахування динаміки самовдосконалення.

Значну кількість сучасних фундаментальних, порівняльно-педагогічних і прогностичних досліджень присвячено теоретико-концептуальним засадам створення і функціонування неперервної системи післядипломної педагогічної освіти (Л.І. Даниленко, С.А. Калашнікова, В.В. Олійник, С.О. Щенніков та ін.), модифікації науково-методичного супроводу розвитку фахівців упродовж життя (Г.В. Єльнікова, О.П. Губаш, Н. Клокар, І.П. Цвелюх, Є.Р. Чернишова, Л.Г. Чернікова тощо), урахуванню світових тенденцій як методології розвитку освіти дорослих (В.І. Карамушка, Р. Мерфі, Л.Я. Набока, В.І. Пуцов та ін.). Ураховуючи вимоги міжнародних стандартів, Ю. Завалевський розробив модель конкурентноспроможного вчителя-фахівця на ринку освітніх послуг, що складається з ознак, які створюють умови для становлення творчої особистості, сприяють гармонійному неперервному професійно-особистісному розвитку педагога: 1) професійно-особистісні якості (загальнопедагогічна, фахова, психологічна, дослідно-творча компетентність тощо), 2) специфічні знання та вміння (знання інструктивно-нормативних матеріалів, володіння інформаційними технологіями та ін), 3) професійно вагомі особистісні якості (відданість педагогічній справі й под.); 4) вольові якості (прагматичність у діях, націленість на успіх, наполегливість, вміння приймати нестандартні рішення). Однак теоретичні й концептуальні розробки науковців і практиків стосуються лише окремих складових окресленої проблеми. Тому **актуальність наукової розвідки** зумовлена необхідністю вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти на національному рівні з урахуванням інноваційних викликів суспільства й світових тенденцій освіти, розробки ефективного неперервного науково-методичного забезпечення професійно-фахового й індивідуально-особистісного розвитку дорослих у сучасному вимірі.

Мета статті полягає в підготовці та фасилітативному супроводі неперервного професійно-особистісного розвитку вчителя української мови та літератури як конкурентноспроможного фахівця в контексті

соціально-педагогічних трансформацій освітнього простору України. Відповідно до поставленої мети **основні завдання наукової розвідки** окреслюємо наступним чином: 1) проаналізувати новітні тенденції і виклики до професійної діяльності вчителя-словесника; 2) з'ясувати стратегічні орієнтири модернізації системи післядипломної освіти щодо забезпечення якісного неперервного підвищення кваліфікації педагога; 3) описати форми і методи психолого-андрагогічної діагностики словесника на всіх етапах міжкатестаційного циклу; 4) подати модель фасилітативного супроводу неперервного саморозвитку і самовдосконалення словесника на засадах кредитно-модульної системи.

В.І. Пуцов і Л.Я. Набока в науковій розвідці «Особливості навчання дорослої людини» [1, с. 51] акцентують увагу на тому, що організація навчальної діяльності дорослих починається з психолого-андрагогічної діагностики, що є важливим, самостійним і відносно довгим етапом процесу навчання, після якого слідує такі послідовні стадії, як планування, створення умов реалізації процесу навчання, реалізація, оцінювання, корекція. Усі етапи неперервної освіти вчителя-словесника протягом усього міжкатестаційного циклу має супроводжувати **педагогічне діагностування**, оскільки дана інноваційна методика (технологія) допомагає не лише виявити рівень знань, умінь, установок, обмежень і труднощів педагога, але й максимально врахувати індивідуальні потреби та особистісно-професійні запити, його досвід і рівень підготовки, психофізіологічні й когнітивні особливості, спрогнозувати розвиток за індивідуальними освітніми програмами, простежити індивідуальну траєкторію професійного зростання вчителя на кожному етапі професіоналізації тощо, отже, **максимально індивідуалізувати навчальний процес, впровадити андрагогічну модель підвищення кваліфікації на засадах компетентісного та особистісно зорієнтованого підходів**. У Донецькому облППО для вчителів-словесників розробляється і впроваджується система моніторингових процедур на засадах кредитно-модульної системи. Інноваційна модель підвищення кваліфікації формує компетенцію освіти впродовж життя [2; 3], орієнтує не тільки на акме-орієнтовану самоосвіту й самовдосконалення, але і вміння планувати діяльність на перспективу, виважено підходити до виконання післякурсних завдань. Учителям-словесникам запропонований **Пакет психолого-андрагогічних діагностик для самооцінки й самоконтролю**, що включає діагностичні процедури, Щоденник рефлексивних нотаток, тести й под. Комплекс допомагає суб'єктам навчального процесу адекватно продіагностувати, комплексно осмислити професійну діяльність словесника, визначити рівень її продуктивності, відповідність сучасним освітнім стандартам, виокремити завдання, які вчитель вирішуватиме в найближчій і подальшій перспективі. Детальніше розглянемо використовувані форми й методи в межах методики педагогічного діагностування, тобто подамо механізм **психологічного супроводу неперервного зростання фахівців**.

Педагогічне діагностування на **пропедевтично-прогнозувальному етапі** курсової підготовки вчителів української мови та літератури має на меті отримання вичерпної загальної інформації для визначення освітніх потреб і запитів учителя в підвищенні кваліфікації, зокрема виявлення рівня професійної компетентності і сформованих компетенцій, життєвого, соціального й професійного досвіду, що стане необхідним у лекційно-практичному блоці навчальної програми та організації індивідуального освітнього маршруту слухача курсів, визначення організаційно-педагогічних умов творчого зростання, з'ясування психофізіологічних особливостей (енергетичного рівня, фізичної активності, працездатності нервової системи, мотиваційно-креативних якостей, типу темпераменту, емоційного фону й под.), стилю навчання, висвітлення вмотивованості до власного професійно-особистісного зростання, готовності до впровадження інноваційних технологій в навчальний процес, до самоствердження на ринку освітньо-наукових стратегій, методологій і продуктивних ідей тощо. На цьому етапі психологічного супроводу застосовується комплекс методів, як-от: **метод діагностичного анкетування, діагностичний метод самооцінювання, педагогічне тестування, діагностична бесіда** й под. Отримані дані визначають вибір параметрів навчання (форми, змісту, методів, інноваційних технологій тощо) під час курсового етапу підвищення кваліфікації, програму самостійної та індивідуальної роботи, створюють передумови для критичного осмислення і оцінки особистісно-професійних здобутків, окреслюють траєкторію взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу (учитель-словесник – тьютор курсової підготовки – методична служба усіх рівнів – адміністрація навчального закладу).

Основним завданням моніторингових процедур на **курсвому етапі** є діагностичне відслідкування якості зростання професійних потреб слухача-словесника, динаміки особистісних якостей і мотиваційно-ціннісних установок у процесі навчання, результатів освоєння навчальної програми курсів (набуті чи оновлені ЗВУ, сформовані компетенції), рівня оволодіння матеріалом як окремого змістового модуля (**поточне діагностування**), так і навчальної програми зокрема (**вхідне** або **стартове** й **вихідне** або **фінішне діагностування**), визначення обмежень і труднощів, кореляційний аналіз обраного змісту, джерел, засобів, форм і методів навчання отриманим результатам, визначення стратегії подальшого зростання. Окреслені напрямки психологічного забезпечення навчального процесу зrealізуються за допомогою **методу тестування**. На основі результатів педагогічного діагностування розробляються методичні рекомендації щодо шляхів підвищення ефективності змісту, форм і методів неперервної освіти педагога в післякурсний період.

Психолого-андрагогічна діагностика на **післякурсвому етапі** передбачає вивчення динамічних змін у професійно-особистісному зростанні вчителя-словесника, внесення коректив в організацію подальшого процесу навчання, уточнення програми професійного

самовдосконалення і саморозвитку (плану дій професійного розвитку) тощо. Діагностичний супровід неперервного зростання педагога в міжкурсовий цикл здійснюється за використання **методів емпіричного спрямування** (тестування, анкетування, бесіда), **обсерваційних** (самопостереження), **праксиметричних** (аналіз ефективності результатів, оптимізація управління навчальним процесом).

Психолого-педагогічний супровід діяльності на **рефлексивно-корекційному етапі** забезпечує словеснику рефлексивне управління власним розвитком (самоаналіз, самомоніторинг, самокорекцію, самооцінювання), критичне осмислення здобутків і недоліків протягом міжтестастійного періоду, планування діяльності в наступний цикл.

Розробка і впровадження інноваційної моделі неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах кредитно-модульної системи, створення умов для якісної освіти передбачає на рівні ІІІПО: надання вчителю-словеснику особистісно зорієнтованої, фасилітативної методичної підтримки на всіх етапах професіоналізації з метою реалізації завдань післякурсного періоду; проведення зі словесниками району (міста) на основі отриманих пропозицій індивідуальних, кооперативних форм методичної роботи, зокрема інструктивно-методичних нарад, консультацій, круглих столів, семінарів і под. щодо організації післякурсного періоду; узагальнення та поширення передового перспективного досвіду; створення **банку даних міжтестастійного періоду педагогів** області, міста, району, навчального закладу щодо результатів підвищення кваліфікації, визначення рейтингових показників; на основі результатів, що сумарно відображено в Щоденнику міжкурсового періоду, визначення загального рейтингу словесника, відповідності набраного міжтестастійного кредиту кваліфікаційній категорії; психолого-педагогічна оцінка результативності підвищення кваліфікації в міжтестастійний період тощо. Скоординована взаємодія на міжкурсовому етапі таких ланок-суб'єктів, як *кафедра, кабінет української мови ІІІПО, учитель української мови та літератури*, в напрямку саморозвитку і самовдосконалення вчителя-словесника може зорганізовуватися наступним чином (див. Схема 1).

Таким чином, фасилітативний психолого-педагогічний супровід неперервного навчання педагога, здійснений на всіх етапах професійно-фахового й індивідуально-особистісного зростання, допоможе вчителю української мови та літератури сформувати позицію суб'єкта власного професійного самотворення, самовдосконалення і самореалізації, змодельовати програму акме-орієнтованого освітнього розвитку протягом усього міжтестастійного циклу, визначити та зреалізувати найближчі й подальші професійні перспективи. З урахуванням багатогранності окресленої в статті проблеми виникає необхідність продовжувати її подальше ґрунтовне вивчення. Перспективні напрямки дослідження автора будуть пов'язані з управлінням якістю підвищення кваліфікації вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи навчання.

Література

1. Пуцов В.І. Особливості навчання дорослої людини [Текст] : навч. посібник / В.І. Пуцов, Л.Я. Набока. – К.: ЦППО, 2004. – 60 с. 2. Сидоренко В.В. Багаторівнева циклічна модель професійно-особистісного зростання вчителя-словесника за кредитно-модульною системою організації навчання [Текст] / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2009. – № 2. – С. 29-35. 3. Сидоренко В.В. Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи [Текст] : навч. посібник: У 3 ч. / В.В. Сидоренко. – Ч. I. – Донецьк: Каштан, 2010. – 226 с.

Сидоренко В.В. Психолого-педагогічний супровід неперервного підвищення кваліфікації вчителя української мови та літератури в умовах трансформації освіти.

Наукова розвідка продовжує цілий цикл публікацій автора, присвячений проблемі створення якісної системи неперервного підвищення кваліфікації вчителя-словесника в контексті соціально-педагогічних трансформацій освітнього простору України.

Ключові слова: освіта впродовж життя, фасилітативний супровід, саморозвиток, самовдосконалення, кредитно-модульна система.

Сидоренко В.В. Психолого-педагогическое сопровождение непрерывного повышения квалификации учителя украинского языка и литературы в условиях трансформации образования.

Научная статья продолжает целый цикл публикаций автора, посвященный вопросам создания качественного непрерывного повышения квалификации учителя-словесника в контексте социально-педагогических трансформаций образовательного пространства Украины.

Ключевые слова: образование на протяжении жизни, фасилитативное сопровождение, саморазвитие, самосовершенствование, кредитно-модульная система.

Sydorenko V. Is psychology-pedagogical accompaniment of the continuous in-plant training of teacher of Ukrainian and literature in the conditions of transformation of education.

The scientific article continues the cycle of publications of author, devoted to the problem of creation of the high-quality system of the continuo in-plant training of teacher-philologist in a context socially-pedagogical transformations of educational space of Ukraine.

Keywords: lifelong education, a facilitation accompaniment, self-development, credit-modular system.

Супровід неперервного професійного й особистісного розвитку вчителя-словесника в міжкурсовий період

